

BISTVO NAŠEGA RAZMIŠLJANJA NI V TEM, KAJ RAZMIŠLJAMO, TEMVEČ KAKO RAZMIŠLJAMO

Modreci pravijo, da v življenju ni ničesar, česar bi se morali bati. So samo stvari, ki bi jih morali razumeti. V zadnjem času se spoprijemamo z zelo resnim družbenim izzivom, ki pronica v vsako celico našega življenja in delovanja. Pojavlja se tudi na ravni kolektivov znotraj podjetij in celo v posameznih družinah. Ta izziv se imenuje pomanjkanje ali celo nesposobnost (nezmožnost) kritičnega razmišljanja.

ANJA ŽAGAR

Kot družba smo postavljeni pred izziv, za katerega več kot očitno nismo dovolj dobro »opremljeni«. S tem mislim na stopnjo samorefleksije, odgovornosti in sposobnost preiščenih odločitev ter ravnanj. V tokratnem članku se želim osredotočiti na pomen in sposobnost kritičnega razmišljanja, ker je to večšina, ki jo razvije zelo malo ljudi. Deloma razlog za to tiči v naši genetiki, kajti nekateri ljudje imajo to v krvi, drugi se morajo te večšine priučiti. Večji del razloga pa je v sistemu (predvsem v vzgojno izobraževalnem), ki ne želi kritično razmišljujočih ljudi, saj bi bile tako razkrite preštevilne pomanjkljivosti, šibkosti in nesmiselnosti. Slednje zahteva spremembe, čemur pa 150 let star sistem več kot očitno ni najbolj naklonjen. Ravno s tem namenom je toliko bolj pomembno, da vendarle več in pogosteje pišemo ter govorimo o sposobnosti kritičnega razmišljanja, ki sicer predstavlja eno najtežje uveljavljenih vrlin (sposobnosti), saj zahteva dobro podlago osebnostne zrelosti, samozavesti in željo po razumevanju vsega, kar se dogaja v nas in okoli nas.

PREVERIMO NAJPREJ, KAJ KRITIČNO RAZMIŠLJANJE SPLOH POMENI

Kritično mišljenje bi lahko opisali kot sposobnost vključevanja v reflektivno in neodvisno razmišljanje. Prva (osnovna) asociacija na kritično razmišljanje je zgodba o Sokratu in

njegovem testu treh filtrov. Jo poznate? Gre pa takole.

V antični Grčiji je Sokrat veljal za moža, katerega znanje so zelo cenili. Nekega dne je veliki filozof na cesti srečal znanca, ki mu je rekel: »Ali veš, kaj sem pravkar slišal o tvojem prijatelju?«

»Počakaj,« je dejal Sokrat, »preden mi poveš kar koli, si želim, da opraviš majhen test, imenuje se test treh filtrov.«

»Treh filtrov?« reče znanec.

»Tako je,« je nadaljeval Sokrat, »preden mi začneš pripovedovati o prijatelju, bi bilo dobro, da si vzameš minutko in filtriraš to, kar boš povedal. Zato pravim temu test treh filtrov. Prvi filter je resnica. Ali si popolnoma prepričan, da je to, kar boš povedal, resnica?«

»Ne,« je odgovoril mož, »pravzaprav sem o tem le slišal ...«

»Prav,« je rekel Sokrat, »torej pravzaprav ne veš, ali je to resnica. Poskusiva zdaj z drugim filtrom, filtrom dobrote. Ali je to, kar mi imaš namen povedati o prijatelju, nekaj dobrega?«

»Ne, ravno nasprotno ...«

»Torej,« je nadaljeval Sokrat, »rad bi mi povedal nekaj slabega o njem, vendar ne veš, ali je to resnica. Še vedno lahko narediš test, saj imava še tretji filter – filter uporabnosti. Ali mi bo to, kar mi boš povedal o prijatelju, koristilo?«

»Niti ne ...«

»Torej, če mi želiš povedati nekaj, kar

ni resnica, niti ni dobro in ni koristno, zakaj bi mi to sploh povedal?« je zaključil Sokrat.

Izkušnje kažejo, da osebni, ki ima sposobnosti kritičnega razmišljanja, ljudje bolj zaupajo, da se odloča neodvisno in se ne pusti vplivati hipnim informacijam ali dogodkom.

Mene osebno Sokratova zgodba treh filtrov vedno znova predrami v smislu samonadzora pri komunikaciji o stvareh, ki jih slišim in povem naprej, in podobno upam, da bo delovala tudi na vas. Kritično mišljenje od nas zahteva, da dejansko uporabimo svojo sposobnost razmišljanja. Gre za to, da se postavimo v vlogo aktivnega učenca in ne pasivnega prejemnika informacij.

Pomembno je, da poskušamo ugotoviti, ali informacije, argumenti in ugotovitve res predstavljajo celotno sliko in so nam na voljo, da sami presodimo, ali jim je vredno verjeti ali ne. Na ta način lahko sploh prepoznamo izzive in jih lahko analiziramo ter sistematično rešujemo, namesto da nas

vodita zgolj intuicija in nagon. Sindroma »Slišim samo to, kar želim slišati« in »Verjamem samo to, čemur želim verjeti« sta najbolj pogosta pri ljudeh, ki niso večji kritičnega razmišljanja in se posledično sindroma v svojem načinu sprejemanja informacij in delovanja niti ne zavedajo.

POGLEJMO, KATERE VEŠČINE SO POTREBNE ZA KRITIČNO RAZMIŠLJANJE

Spretnosti, ki jih potrebujemo za kritično razmišljanje, vključujejo opazovanje, analizo, interpretacijo, refleksijo, vrednotenje, argumentiranje, reševanje problemov in odločanje. Ko smo postavljeni pred določen izziv oziroma sprejemamo informacije, moramo znati:

- Na situacijo / informacijo pogledati **objektivno in kritično**.
- **Najti in razumeti argumente** za in proti, povezane z izzivom / informacijo.
- **Preveriti resničnost** izziva / informacije.
- **Biti pozorni na posledice**, ki bi lahko bile zaradi naše nadaljnje komunikacije / dejanj.
- Predstaviti **strukturirano sklepanje in argumente**, ki podpirajo našo odločitev.

Če ste odločeni, da boste od zdaj naprej kritično razmišljali, vedno sledite Sokratovi zgodbi treh filtrov in zgoraj navedenim točkam.

PREVERITE SVOJO TRENUTNO RAVEN SPOSOBNOSTI KRITIČNEGA RAZMIŠLJANJA

Izkušnje kažejo, da osebi, ki ima sposobnosti kritičnega razmišljanja, ljudje bolj zaupajo, da se odloča neodvisno in se ne pusti vplivati impulznim informacijam/dogodkom. Ker je pomemben del kritičnega razmišljanja tudi naša samokritičnost, lahko svojo raven tega preverimo z naslednjo vajo. Pomislite na nekaj, kar vam je nekdo nedavno povedal.

Nato si zastavite naslednja vprašanja:

1. **Kdo mi je to povedal?** (ali to osebo dobro poznate; ali tej osebi zaupate; je strokovno podkrovana o stvari, o kateri govori; je neodvisna ...)
2. **Kaj je ta oseba povedala?** (je podala dejstva ali svoje mnenje; kje je dobila informacije; ima argumente ...)
3. **Kje je to povedala?** (javno ali zasebno; je bila možnost ugovora ali brez možnosti ugovora; z možnostjo postavljanja podvprašanj ali ne ...)
4. **Kdaj je povedala?** (je bilo to pred, med ali po pomembnem dogodku; je čas sploh pomemben ...)
5. **Zakaj je to povedala?** (je pojasnila razloge za svoje mnenje; je šlo za obrekovanje ali dejstva ...)
6. **Kako je to povedala?** (je to povedala ali napisala; je bila srečna, jezna ali žalostna, ko je povedala; ali sploh razumem, kaj je bilo povedano ...)

Dejstvo je, da sposobnost kritičnega razmišljanja ne vodi vedno v pozitiven izid. Kajti mnogi negotovi ljudje

razumejo kritično razmišljanje bolj kot osebno kritiko in napad nanje. Kritično razmišljanje ne pomeni izražanja kritike, temveč gre za postavljanje pravih vprašanj in spodbujanja širšega razumevanja vsega, kar je. Kjer ni sposobnosti kritičnega razmišljanja, ne more biti napredka, razvoja in ne sprememb.

Če povzamem vse skupaj – kritično razmišljanje je namenjeno doseganju najboljših možnih rezultatov v vsaki situaciji. Da bi to dosegli, mora v grobem vključevati zbiranje in ocenjevanje informacij iz čim več različnih virov. Vodi nas v sposobnost uporabe predvidevanja, kot varovalke, kam nas lahko pripeljejo nepremišljena dejanja in nepreverjene informacije. Navsezadnje za skoraj nobeno informacijo, ki nam je na voljo, ne moremo jamčiti za njeno 100-% resničnost ali primernost.

Za konec naj vas spomnim na precej posrečeno prisposodbo delovanja ljudi, ki zaradi pomanjkanja sposobnosti kritičnega razmišljanja nevede širijo neresnico in zmotna prepričanja. Ali poznate situacijo, ko zalaja prvi pes v vasi in sproži val laježa še drugih? Ste kdaj pomislili, da v resnici samo pes, ki je prvi začel lajati, ve, zakaj laja. Vsi ostali lajajo zato, ker slišijo lajež prvega. 'Ne bodite eden tistih psov v vasi, ki ne ve, zakaj laja.' Razmišljajte kritično, s svojo glavo. Ta vas bo pripeljala do pravih odločitev in posledično tudi do resnice.

